

'Vrijheid heel ruim zien' | Praktijkvoorbeelden Wet zorg en dwang

Geplaatst op 19 november 2019

In deze blog vind je allerlei voorbeelden die laten zien dat werken aan vrijheid, veiligheid en levensgeluk van mensen kan zitten in dingen waar je misschien niet zo snel aan denkt. Slapen met kleren aan, eten met je handen, handwerken en meer. Bekijk ook de filmpjes & werkvormen onderaan.

Hoe kunnen medewerkers en naasten zich bewust(er) worden of bewoners vrij zijn? En wat betekent 'vrijheid' of 'beperken van vrijheid' eigenlijk voor bewoners met heel verschillende achtergronden? Antwoord op die vragen is belangrijk als je vrijheid van bewoners wilt bevorderen en om vrijheidsbeperking te voorkomen. Tijdens een [bijeenkomst](#) in de beweging Radicale vernieuwing verpleeghuiszorg (een initiatief van LOC) over de nieuwe Wet zorg en dwang waar ik bij was, werden behulpzame voorbeelden gedeeld. Die laten zien dat vrijheid in dingen kan zitten waar je misschien niet zo snel aan denkt.

Slapen met kleren aan

Een voorbeeld uit een van de zorgorganisaties dat genoemd werd, ging over een mevrouw die altijd met kleding aan geslapen bleek te hebben. 'Je ontnemt haar haar vrijheid op het moment dat ze dat niet meer kan doen,' werd tijdens de bijeenkomst opgemerkt. De specifieke achtergrond van deze mevrouw werd niet genoemd. Maar er zijn andere soortgelijke situaties bekend waaruit duidelijk wordt dat iemand bijvoorbeeld voor haar werk met kleren aan sliep. Bijvoorbeeld omdat diegene in de zorg werkte en 's nachts als achterwacht dienst deed. In de beleving van zo iemand kan het dus héél belangrijk zijn om meteen – met kleren aan – uit bed te kunnen om haar rol te vervullen.

Blote voeten

Een ander voorbeeld: iemand die altijd gewend geweest is om geen sokken aan te hebben. Dus om op blote voeten te lopen, of bijvoorbeeld met blote voeten in sandalen. Ook hier werd gezegd: 'Je ontnemt

iemand zijn vrijheid als je met het aankleden als vanzelfsprekend sokken aandoet.' Dus ook daar kan (on)vrijheid voor iemand in zitten. Stel je maar voor dat je zelf zo'n soort gewoonte hebt, en het opeens heel anders voor je wordt gedaan.

Eten met je handen

Ook eten met mes en vork 'omdat dat gewoon zo gaat' in een woongroep kan door mensen als een beperking van hun vrijheid ervaren worden. Als je altijd gewend bent geweest om met je handen te eten (bijvoorbeeld vanuit je cultuur of je hebt zo geleefd) en je kan of mag dat niet meer doen.

'Wat is vrijheid voor ú?'

'Een pleidooi dus om vrijheid heel ruim te zien. Gesprekken over vrijheid gaan vaak over of de voordeur open of dicht is. Of je fixeert of niet, wel of geen medicatie gebruikt. Maar vrijheid kan nog over veel meer gaan.' Zo wist een deelnemer aan de bijeenkomst. *'Dit daagt dus uit om een gesprek aan te gaan met individuele bewoners over de vraag: wat is vrijheid voor ú?'*

In een zorgorganisatie zijn mooie hulpmiddelen ontwikkeld om heel concreet met die vraag aan de slag te gaan. Bijvoorbeeld aan de hand van een kaartenspel voor bewoners, een ander spel voor familie en naasten, cliëntenraden en een kaartenspel voor medewerkers. Iedereen wordt daarin uitgenodigd om aan te geven wat vrijheid en veiligheid voor hen betekenen. En om situaties voor te stellen waarin zij zelf beperkingen ervaren, en wat dat met hen doet. Om op basis daarvan verder in gesprek te gaan over vrijheid en veiligheid. [Op deze pagina](#) kun je de hulpmiddelen gratis downloaden (vanaf het vierde item). Daar is ook een film te bekijken en zijn werkvormen en een procesbeschrijving te downloaden.

Basis van veiligheid

Medewerkers in deze zorgorganisatie zagen dat er in de basis van het leven in een verpleeghuis vaak belemmeringen en beperkingen zijn als het gaat om hoe mensen vrijheid en veiligheid ervaren. Bewoners kiezen er bijvoorbeeld niet voor om in het verpleeghuis te wonen. 'Het moet wel', zegt een medewerker. Maar zij zien dat bewoners veel moeite kunnen hebben met de onzelfstandigheid, zoals bij het niet zelf kunnen drinken, dat je altijd aangewezen bent op hulp van een ander. In de teams leeft men hierbij mee. Medewerkers hebben begrip, ook voor gevoelens van frustratie en boosheid die bewoners bij hen uiten. 'Je gunt hen hun vrijheid.'

Ook werd hier genoemd dat het voor bewoners die sterk zorgafhankelijk zijn, heel moeilijk is om zich 'vrij' te voelen of wensen te uiten op dit gebied. Hun dagelijkse realiteit is een totaal andere: Zij voelen zich vooral afhankelijk en 'gevangen'. Uit een groepsgebesprek met bewoners blijkt dat zij het eerst nodig hebben om zich veilig te voelen, voordat zij zichzelf in staat voelen om vrijheidswensen aan te geven. Als het goede contact dat zij hebben met zorgmedewerkers en de ervaring 'veilig' te zijn er eenmaal zijn, wordt het mogelijk om meer eigen regie te nemen. Het is dan minder bedreigend om zelf keuzes te maken en

daarmee voor de dag te komen. Pas als bewoners zich veilig voelen én de ruimte voelen voor eigen regie, blijkt hier door hen een stap gezet te kunnen worden om (weer) vrij te zijn en hun verlangens te realiseren.

Weer zelf naar dochter wandelen

Ik kwam zelf in de aanloop naar deze bijeenkomst nog een aantal filmpjes tegen met inspirerende voorbeelden van hoe je vrijheid van mensen die in verpleeghuizen wonen kunt bevorderen. Zo is in het volgende filmpje te zien hoe een moeder met dementie ondersteund werd om zich weer te herinneren hoe zij zelf naar haar dochter kan wandelen voor de wekelijkse kop koffie. Met als resultaat dat ze zegt daardoor een gelukkiger mens te zijn:

Handig handwerk

Door haar liefde voor handwerk en ook hier de creativiteit van medewerkers, kan deze mevrouw ook weer naar buiten:

Lerend vermogen bij dementie

In dit filmpje komen enkele handige inzichten voorbij, onderliggend aan bovenstaande filmpjes waar je zelf op voort kunt bouwen:

Hoe?

Bij sommige voorbeelden denk je misschien nog: *hoe* doe ik dat dan? Daarom sluit ik deze blog graag af met het volgende citaat van voormalig topvrouw Jenneke van Veen van de Inspectie: *‘Wat zorgprofessionals eerst en vooral kunnen doen, is zich een goed beeld vormen van: wie zit hier voor mij? Wat is dat voor cliënt?’*

Goed luisteren, kijken, wat wil die persoon? Wat heeft die persoon voor leven gehad? Wat is er nu aan de hand dat maakt dat hij of zij die onrust heeft? Wat zou ik daar aan kunnen doen? Dus kijken met betere en deskundiger ogen en niet alleen maar denken, ‘oh, ik moet vooral proberen te voorkomen dat meneer of mevrouw valt.’

Het gaat er vooral om dat de medewerkers zich een goed beeld vormen van elke patiënt. Om op basis van je kijken, je deskundige oordeel en praten met familieleden, met de cliënt te komen tot een analyse: wat is hier nu precies aan de hand? En als die onrust zo groot is dat je denkt aan een vrijheidsbeperkende maatregel, heb je dan de alternatieven voor handen?

Kén je andere mogelijkheden, weet je er voldoende van? Dat je iemand echt niet in bed hoeft vast te binden, dat er bedden zijn die je kunt laten zakken tot maar tien centimeter boven de grond? Ken je de middelen die een signaal geven als iemand uit bed stapt en aan de wandel gaat. En áls persoon aan de wandel gaat – hoe erg is dat dan, 's nachts?

Verder kunnen professionals elkaar bijvoorbeeld aanspreken op het gebruik van oude gewoontes. Als mensen het op de oude manier blijven doen, bijvoorbeeld zeggen: 'we hadden toch afgesproken dat... weet je wel dat... ik heb eens gelezen... zullen we dat eens proberen?' Dat is soms wel een wijziging in de cultuur van de instelling. Dat verzorgenden elkaar aanspreken en dat óók bijvoorbeeld tegen een specialist ouderengeneeskunde kunnen zeggen – of andersom.'

Meer weten

[Lees hier](#) het hele artikel met allerlei tips hoe mensen in verschillende rollen in de praktijk van alledag met elkaar kunnen werken aan nieuwe goede gewoontes.

Een beknopte publicatie over de bijeenkomst over de Wet zorg en dwang en hoe je daarmee om kunt gaan vanuit uitgangspunten van Radicale vernieuwing verpleeghuiszorg [lees je hier](#).

Meer artikelen over de thema's met trefwoorden:

Thema's: [Kwaliteit van de verpleeghuiszorg](#), [Vrijheid en veiligheid](#), [Rechten van mensen](#), [Hulpmiddelen voor de cliëntenraad](#)